

Huishoudelijk afvalwater in het buitengebied

A grayscale landscape photograph showing a cloudy sky and a distant horizon with trees and a building. A large, smooth, white curved shape, resembling a hill or a large object, dominates the foreground, partially obscuring the landscape below. The text is overlaid on the upper part of the image.

Huishoudelijk afvalwater in het buitengebied

Inhoud

Inleiding 5

Het beleid 6

Gemeenten 6

Provincies 7

Aansluiting op de riolering 7

Alternatieve verwijderingsroutes 8

De Lozingenbesluiten 9

Beperkte lozingen van huishoudelijk afvalwater 10

Omvangrijke lozingen van huishoudelijk afvalwater 11

Aanpassing van het Lozingenbesluit bodembescherming 12

Klasse indeling van IBA's 14

Financiering en beheer 17

Inleiding

Landelijk vinden nog ongeveer 160.000 ongerioleerde lozingen van huishoudelijk afvalwater plaats. Een deel wordt geloosd in of op de bodem en de rest wordt geloosd op het oppervlaktewater. Deze lozingen vinden met name plaats buiten de bebouwde kom, het buitengebied. Dit betekent dat zelfs in gebieden met een speciale natuurwaarde nog ongezuiverde lozingen plaats vinden. Hier moet een oplossing voor worden gevonden.

Zowel in het Lozingenbesluit bodembescherming als in het Lozingenbesluit Wvo* huishoudelijk afvalwater is een regeling opgenomen die voorschrijft dat na 1 januari 2005 geen ongezuiverde lozingen van huishoudelijk afvalwater in de bodem of op het oppervlaktewater plaats mogen vinden. Met ingang van het jaar 2005 dienen al deze lozingen gesaneerd te zijn. Dit kan worden gerealiseerd door aansluiting op de riolering of door toepassing van IBA's (systemen voor de individuele behandeling van afvalwater).

In deze brochure worden de relevante zaken wat betreft beleid en wet- en regelgeving voor lozingen van huishoudelijke afvalwater in het buitengebied op een rijtje gezet. Het geheel beperkt zich tot lozingen van huishoudelijk afvalwater en gaat niet in op andere lozingen in de bodem of op het oppervlaktewater.

De brochure is in eerste instantie bedoeld voor ambtenaren van gemeenten, waterschappen en provincies die zich bezig houden met de uitvoering van dit beleid. Echter ook voor anderen, die betrokken zijn bij dit onderwerp, kan de geboden informatie van nut zijn.

* Wet verontreiniging oppervlaktewateren

Het beleid

Gemeenten

Uitgangspunt van het beleid is dat zoveel mogelijk wordt aangesloten op de riolering. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van dit beleid is neergelegd bij de gemeenten. Wettelijk is dit verankerd in artikel 10.16a van de Wet milieubeheer (Wm). In dit artikel is de zorgplicht van de gemeenten voor de inzameling en het transport van afvalwater vastgelegd. Uit de toelichting bij het toenmalige wetsvoorstel en de schriftelijke behandeling blijkt dat hierbij is gedacht aan een rioleringsplicht.

Moving bed systeem (laboratoriumopstelling)

Artikel 10.16a Wet Milieubeheer

- 1 Elke gemeente draagt zorg voor de doelmatige inzameling en het doelmatig transport van afvalwater dat vrijkomt bij de binnen haar grondgebied gelegen percelen.
- 2 Op verzoek van burgemeester en wethouders kunnen gedeputeerde staten in het belang van een doelmatige verwijdering van afvalwater ontheffing verlenen van deze verplichting, opgenomen in het eerste lid, voor een in die ontheffing genoemde periode, voor:
 - a een gedeelte van het grondgebied van de gemeente, dat gelegen is buiten de bebouwde kom;
 - b een bebouwde kom van waaruit afvalwater met een vervuilingswaarde van minder dan 200 inwonerequivalenten wordt geloosd.

In het belang van een doelmatige verwijdering van afvalwater kan de provincie een ontheffing van de zorgplicht verlenen. Waar geen riolering wordt aangelegd zullen alternatieve voorzieningen moeten worden gerealiseerd, waarvoor de individuele lozer in principe zelf verantwoordelijk is. Die alternatieven kunnen bestaan uit IBA's, van waaruit wordt geloosd in de bodem of op het oppervlaktewater, of inzameling van het afvalwater in een daartoe geschikte voorziening, van waaruit het per as (tank-auto) naar een rwzi wordt afgevoerd. Bij een lozing in de bodem is bovendien een infiltratievoorziening noodzakelijk. In het kader van het Gemeentelijke rioleringsplan (GRP) maken gemeenten de afweging waar wel en waar geen riolering wordt aangelegd. Voor de gebieden waar men geen riolering wil aanleggen moet de gemeente op grond van artikel 10.16a, lid 2, ontheffing aanvragen bij de provincie. Een verleende ontheffing is in beginsel tijdelijk, maar wel voor een langere periode.

Provincies

De Wm bevat geen ontheffingscriteria en er zijn ook geen landelijk afgestemde ontheffingscriteria geformuleerd. De provincies moeten het zelf invullen waardoor de ontheffingscriteria per provincie kunnen verschillen. De meeste provincies maken gebruik van zogenaamde omslagbedragen. Afhankelijk van de kwetsbaarheid van het gebied zijn bedragen vastgesteld om te bepalen in welke gevallen aanleg van riolering als doelmatig wordt beoordeeld. Zijn de kosten per aansluiting op de riolering hoger dan de omslagbedragen voor dat gebied dan verleent de provincie de gemeente ontheffing van de zorgplicht. Blijven de kosten voor de aanleg van riolering onder deze omslagbedragen dan moet het gebied worden gerioleerd.

Een oorzaak voor de verschillen in deze bedragen per provincie is de daar aanwezige grondsoort, die in belangrijke mate bepalend is voor de aanlegkosten van riolering en IBA's. Deze kosten zijn bijvoorbeeld in het algemeen lager in zandgrond dan in klei of veen.

Bij het ontheffingsbeleid wordt meestal een onderscheid gemaakt in drie soorten gebieden: niet kwetsbaar, kwetsbaar en zeer kwetsbaar. In de kwetsbare gebieden zijn de omslagbedragen hoger dan in de minder kwetsbare gebieden. Deze indeling is afhankelijk van de natuurwaarde van een gebied. Deze aanduidingen vloeien voort uit functietoekenningen voor oppervlaktewater in de provinciale waterhuishoudingsplannen en functietoekenningen voor bodem en grondwater in de provinciale milieubeleidsplannen of doelstellingen uit deze provinciale plannen. De term (zeer) kwetsbaar gebied is afkomstig uit het oppervlaktewaterbeleid en komt overeen met een milieubeschermingsgebied in de zin van de Wet milieubeheer.

Submerged bed systeem met voorbezinker (lab.opstelling)

Ook deze indelingen zijn overigens niet in alle provincies identiek.

Samengevat gaat het provinciale ontheffingsbeleid in de verschillende provincies uit van drie soorten gebieden: niet kwetsbaar, kwetsbaar en zeer kwetsbaar. En vervolgens gelden per soort gebied bepaalde ontheffingscriteria, meestal uitgedrukt in omslagbedragen.

Aansluiting op de riolering

In de gebieden waar riolering wordt of is aangelegd zijn de lozers verplicht aan te sluiten op de riolering. Dit is wettelijk geregeld in de bouwverordening. De gemeente is, op grond van artikel 8 van de Woningwet, verplicht een bouwverordening vast te stellen. De model-bouwverordening 1992 van de VNG wordt hiertoe meestal als basis gebruikt. De artikelen 2.7.4 en 5.3.4 van de model-bouwverordening 1992 bevatten, respectievelijk voor nieuwbouw en bestaande gebouwen, een verplichting tot aansluiting van de in het Bouwbesluit bedoelde voorzieningen voor de afvoer van afvalwater, faecaliën en hemelwater op de riolering.

Voor zowel **nieuwe** als **bestaande** situaties geldt de aansluitverplichting niet:

- in delen van de gemeente waar geen openbare riolering aanwezig is, of
- voor zover uitsluitend hemelwater wordt geloosd.

In **bestaande** situaties geldt de aansluitverplichting niet voor:

- bouwwerken die op een grotere afstand dan 40 meter van een openbaar riool zijn gelegen, en
- agrarische bedrijven waarin de faecaliën voor bedrijfsdoeleinden worden gebruikt en een daartoe voldoende ruime gier- of beerput aanwezig is.

Voor **nieuwe** situaties kunnen burgemeester en wethouders, onder voorwaarde dat afvoer op een andere wijze zonder verontreiniging van water, bodem of lucht mogelijk is, vrijstelling van de aansluitverplichting verlenen voor:

- bouwwerken die op een grotere afstand dan 40 meter van een openbaar riool zijn gelegen, en
- agrarische bedrijven.

Deze afstand (van 40 meter) moet worden gemeten langs de kortste lijn waarlangs een aansluiting zonder bezwaren kan worden gemaakt en tot het deel van het bouwwerk dat zich het dichtst bij een aansluitpunt aan het openbaar riool bevindt.

Binnenwerk van een septictank

Alternatieve verwijderingsroutes

In gebieden waar geen riolering aanwezig is (of niet op de riolering kan of hoeft te worden aangesloten) zal het huishoudelijk afvalwater op een andere manier moeten worden afgevoerd. Daartoe staan in de praktijk drie verwijderingsroutes ter beschikking:

- lozing in of op de bodem, waarop het Lozingenbesluit bodembescherming van toepassing is;
- lozing op het oppervlaktewater, waarop het Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater van toepassing is;
- afvoer per as (tankauto of iets dergelijks). Het (huishoudelijk) afvalwater is dan een normale afvalstof in de zin van de Wm.

De laatste optie, afvoer van het afvalwater per as, zal slechts in uitzonderlijke gevallen een praktische oplossing zijn. Het ligt dan voor de hand het afvalwater af te leveren bij een RWZI. Hiervoor is toestemming van de beheerder van de RWZI (in de regel de waterkwaliteitsbeheerder) nodig. Het is ook mogelijk het afgevoerde afvalwater op een bepaald punt van het openbaar riool van de gemeente te lozen, maar dan dient men daarvoor wel over een ontheffing van het lozingsverbod van artikel 10.15, lid 1 Wm te beschikken.

In die gebieden waar lozing van huishoudelijk afvalwater in de bodem of op het oppervlaktewater aan de orde is, is het van belang dat voor de optimale verwijderingsroute wordt gekozen en verschuiving van lozingen tussen de compartimenten bodem en oppervlaktewater wordt voorkomen. In goed overleg tussen de gemeente en de waterkwaliteitsbeheerder kan een en ander gestroomlijnd worden.

De lozingenbesluiten

Op bodemlozingen en lozingen op het oppervlaktewater zijn respectievelijk het Lozingenbesluit bodembescherming¹ en het Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater van toepassing. In beide besluiten wordt een onderscheid gemaakt tussen beperkte en omvangrijke lozingen van huishoudelijk afvalwater. Beperkte lozingen zijn lozingen van 10 lozingseenheden of minder, en omvangrijke lozingen zijn lozingen van meer dan 10 en minder dan 200 lozingseenheden. Bodemlozingen van meer dan 200 lozingseenheden zijn volgens het Lozingenbesluit bodembescherming niet toelaatbaar en lozingen op het oppervlaktewater van meer dan 200 lozingseenheden zijn Wvo-vergunningplichtig.

¹ Staatsblad 1997, 649; oorspronkelijk gepubliceerd in Staatsblad 1990, 217.
² Staatsblad 1997, 27.

Alhoewel er formeel juridische verschillen zijn in de definitie van een lozingseenheid (inwonerequivalent) volgens het Lozingenbesluit bodembescherming en het Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater, wordt er in deze brochure vanuit gegaan dat deze termen synoniem aan elkaar zijn. Ook in de praktijk zullen deze termen door elkaar worden gebruikt als waren ze gelijkwaardig.

Naast het onderscheid in beperkte en omvangrijke lozingen wordt in beide besluiten ook een onderscheid gemaakt in bestaande en nieuwe lozingen. De afzonderlijke besluiten hanteren hiervoor een andere datum (zie kader volgende bladzijde).

Lozingseenheden

Lozingenbesluit bodembescherming (artikel 4)

- Een woonruimte (woning) telt voor drie lozingseenheden.
- Bij hotels, pensions, kazernes, ziekenhuizen, internaten e.d. telt één lozingseenheid per slaapplek.
- Indien door burgemeester en wethouders ontheffing is verleend op grond van artikel 8, tweede lid onder a van de Wet op de openluchtrecreatie (kampeerterreinen voor ten hoogste 10 kampeerplaatsen) gelden 7 lozingseenheden.
- Indien door burgemeester en wethouders ontheffing is verleend op grond van artikel 8, tweede lid onder b of c van de Wet op de openluchtrecreatie (kampeerterreinen met een doelstelling van culturele, educatieve of wetenschappelijke aard ten behoeve van eigen doeleinden of een natuurkampeerterrein dat voldoet aan de door de Minister van LNV gestelde regelen) gelden 4 lozingseenheden.
- Bij overige gevallen wordt één lozingseenheid per 50 m³ waterverbruik gerekend. Indien aangehouden kan worden dat meer dan 20% van het water dat verbruikt wordt niet in de bodem wordt geloosd,

kan aan het bevoegd gezag een verzoek worden gedaan om een aangepaste vaststelling van het aantal lozingseenheden.

Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater (artikel 1, lid 2)

- Voor het lozen van huishoudelijk afvalwater afkomstig van particuliere huishoudens geldt een aantal inwonerequivalenten per woonruimte van maximaal 3. Voor woonruimten die worden bewoond door één persoon geldt één inwonerequivalent.
- Voor recreatiedoeleinden bestemde woonruimten die zich bevinden op een voor verblijfsrecreatie bestemd terrein worden tezamen aangemerkt als één bedrijfsruimte dan wel als onderdeel van een bedrijfsruimte (kampeerterreinen). Het aantal inwonerequivalenten wordt dan berekend aan de hand van de hoeveelheid zuurstofbindende stoffen in het afvalwater. Het verbruik van 136 gram zuurstof per etmaal vertegenwoordigt dan één inwonerequivalent. Voor de overige lozingen van huishoudelijk afvalwater is de berekening volgens bijlage II van het Uitvoeringsbesluit verontreiniging rijkswateren³ van toepassing.

³ Staatsblad 1985, 377 laatstelijk gewijzigd in Staatsblad 1999, 397.

Bestaande lozing in de bodem*Lozingenbesluit bodembescherming (artikel 1)*

Lozing in de bodem die vóór 1 juli 1990 regelmatig plaats vond in het kader van een op die datum reeds bestaande activiteit en waarvan het aantal lozingseenheden – indien het een omvangrijke lozing van huishoudelijk afvalwater betreft – sedert 1 juli 1990 met ten hoogste 20 procent is toegenomen.

Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater (artikel 1)

Lozing die vóór 1 maart 1997 plaatsvond.

Beperkte lozingen van huishoudelijk afvalwater

Bodemlozing

Op grond van artikel 5 van het Lozingenbesluit bodembescherming zijn beperkte lozingen van huishoudelijk afvalwater verboden, tenzij wordt voldaan aan een aantal voorwaarden. Nieuwe lozingen dienen direct aan deze voorwaarden te voldoen; voor bestaande lozingen geldt een overgangstermijn tot 1 januari 2005. De voorwaarden waaraan moet worden voldaan zijn:

- de afstand van de kadastrale grens van het perceel waar het afvalwater vrijkomt, ligt op meer dan 40 meter van de dichtstbijzijnde riolering; in bestaande situaties geldt de afstand van 40 m tot het gebouw waar het afvalwater vrijkomt (art. II, tweede lid).
- het huishoudelijk afvalwater wordt geleid door een septictank conform de Uitvoeringsregeling Lozingenbesluit bodembescherming⁴;
- de lozing in de bodem wordt vervolgens uitgevoerd in een zakput, infiltratiebed, infiltratiekanaal, dan wel opgehoogd

infiltratiebed. Dit alles conform de Uitvoeringsregeling Lozingenbesluit bodembescherming.

Voor beperkte lozingen van huishoudelijk afvalwater in de bodem biedt het Lozingenbesluit dus niet de mogelijkheid tot het stellen van nadere eisen. De voorwaarden waaraan moet worden voldaan zijn limitatief beschreven in het Lozingenbesluit bodembescherming en de bijbehorende Uitvoeringsregeling. Er is zelfs geen meldingsplicht voor de (aanstaande) lozer.

Afstand tot de riolering

Bij de toepassing van de afstandscriteria wordt de afstand tot de dichtstbijzijnde riolering berekend langs de kortste lijn waarlangs de afvoerleidingen zonder overwegende bezwaren kunnen worden aangelegd.

Bij bestaande lozingen wordt de afstand berekend vanaf het gedeelte van het gebouw dat zich het dichtst bij de riolering bevindt. Indien vanuit meerdere gebouwen gelegen op één perceel wordt geloosd, wordt gerekend vanaf het gebouw dat het dichtst bij de riolering is gelegen.

Bij nieuwe lozingen wordt de afstand berekend vanaf de kadastrale grens van het perceel waar het afvalwater vrijkomt.

Lozing op oppervlaktewater

Voor bestaande beperkte lozingen van huishoudelijk afvalwater binnen 40 meter afstand van de riolering, waar zuiveringsvoorzieningen zijn getroffen, die overeenkomen met de eisen uit het Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater, geldt met ingang van 1 maart 2002 een lozingsverbod. Indien deze zuiveringsvoorzieningen niet aanwezig zijn, is dit verbod met ingang van 1 maart 2000 van kracht geworden. Deze lozers dienen dus aan te sluiten op de riolering.

⁴ Staatscourant 1997, nr. 243; oorspronkelijk gepubliceerd in Staatscourant 1990, nr. 123.

Bestaande beperkte lozings van huishoudelijk afvalwater buiten 40 meter afstand van de riolering dienen per 1 januari 2005 aan de voorwaarden van het Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater te voldoen. Voor nieuwe beperkte lozings, buiten 40 m afstand van de riolering, geldt de Wvo-vergunningplicht.

De voorwaarden die het Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater stelt, komen in grote lijnen overeen met de voorwaarden uit het Lozingenbesluit bodembescherming, namelijk lozing via een septictank van 6 m³. Belangrijk verschil is echter dat het Wvo-besluit de mogelijkheid biedt tot het stellen van nadere eisen in kwetsbare gebieden. Ook kan een voorziening die gelijkwaardig is aan de septictank worden toegepast. Bovendien geldt op grond van dit besluit een meldingsplicht voor de lozer.

Gelijkwaardige voorziening

Voor een beperkte lozing van huishoudelijk afvalwater schrijven beide Lozingenbesluiten een 6 m³ septictank als middelvoorschrift voor. Het Lozingenbesluit Wvo biedt de mogelijkheid een vergelijkbare voorziening, ter beoordeling van de waterkwaliteitsbeheerder, te plaatsen. Het ministerie van VROM heeft de intentie het Lozingenbesluit bodembescherming zodanig aan te passen dat de lozer, op vrijwillige basis, de mogelijkheid krijgt een gelijkwaardige voorziening te plaatsen. In het kader van het Wvo-besluit kan onder een gelijkwaardige voorziening worden verstaan een septictank met extra eisen aan de behandeling van grijs afvalwater en een vetafscheider, onderhoud van de voorziening en registratie van uitgevoerd onderhoud. In het kader van het Lozingenbesluit bodembescherming zal, in verband met het realiseren van een voldoende laag zwevend stofgehalte de septictank van 6 m³ in combinatie met een infiltratie voorziening conform de Uitvoeringregeling het aangewezen middel blijven. Een hoog zwevend stofgehalte heeft versnelde dichtslibbing van de infiltratievoorziening tot gevolg.

Omvangrijke lozings van huishoudelijk afvalwater

Lozingsverbod

Afhankelijk van de afstand tot de riolering en de omvang van de lozing geldt op basis van de beide lozingenbesluiten een lozingsverbod, met als argument dat daar waar een lozingsverbod geldt aangesloten wordt op de riolering (tabel 1). Daar waar geen lozingsverbod van toepassing is, gelden de voorwaarden van de lozingenbesluiten.

Tabel 1 Afstandsgrenzen waarbinnen, afhankelijk van de omvang van de lozing, een lozingsverbod geldt

Omvang van de lozing in lozingseenheden	Afstand tot de riolering in meters
11 – 25	tot 100
26 – 50	tot 600
51 – 100	tot 1500
101 – 200	tot 3000

Bodemlozing

Voor bestaande omvangrijke lozings van huishoudelijk afvalwater in de bodem geldt geen overgangstermijn meer. Deze lozings moesten reeds op 1 juli 1993 aan de voorwaarden van het Lozingenbesluit bodembescherming voldoen. Nieuwe lozings dienen direct aan deze voorwaarden te voldoen. Ook voor deze lozings heeft het Lozingenbesluit een uitputtende regeling. Zuivering moet plaats vinden met een van de volgende voorzieningen:

- opgehoogd infiltratiebedstelsysteem;
- opgehoogd filtratiebedstelsysteem
- zandfiltersysteem;
- oxydatiebedstelsysteem;
- biorotorsysteem.

In geval van a, b en c moet het afvalwater eerst worden voorbehandeld (septictank), in geval van d en e moet er ook nog worden nabehandeld (nabezinktank of trommel-filter). Vervolgens wordt geloosd via een zakput, infiltratiebed, infiltratiekanaal, of opgehoogd infiltratiebed. De eisen waar deze voorzieningen aan moeten voldoen staan beschreven in de Uitvoeringsregeling Lozingenbesluit bodembescherming. Bij omvangrijke lozingen van huishoudelijk afvalwater vereist het Lozingenbesluit bodembescherming dat het zuiverings-systeem eenmaal per twee jaar wordt gekeurd op de goede werking door een gecertificeerde instelling (artikel 18). Om een nieuwe omvangrijke lozing in de bodem uit te mogen voeren moet, op grond van artikel 14, een ontheffing van het lozingverbod bij de gemeente worden aangevraagd. Artikel 30 van het besluit biedt het bevoegd gezag (de gemeente) de mogelijkheid tot het stellen van nadere eisen.

Groepsaccommodaties

Bij groepsaccommodaties, zoals recreatie-inrichtingen, doet zich nog wel eens de vraag voor of de houders van de individuele (sta)caravans of vakantiehuysjes de aangesprokenen zijn van het Lozingenbesluit bodembescherming of de beheerder van de accommodatie. De toelichting op het Lozingenbesluit geeft in deze opheldering:

De regels van het Lozingenbesluit zijn gericht tot degene die vloeistoffen in de bodem loost. Bij groepsaccommodaties, zoals recreatie-inrichtingen, meerdere woningen op één perceel, e.d. wordt een koppeling gelegd met de organisatie van de aanvoer van het drinkwater. Indien de exploitant van de accommodatie het drinkwater zelf aan de gebruikers doorlevert is de exploitant tevens degene tot wie het besluit zich richt. Is de drinkwateraanvoer op een andere wijze geregeld dan moeten de lozingen gezien worden als afzonderlijke beperkte lozingen van huishoudelijk afvalwater.

Lozing op oppervlaktewater

Op grond van het Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater zijn op termijn omvangrijke lozingen van huishoudelijk afvalwater niet meer toegestaan. Afhankelijk van de afstand tot de riolering geldt een lozingsverbod (tabel 1) of de Wvo-vergunningplicht.

Voor bestaande omvangrijke lozingen waarvoor een Wvo-vergunning is afgegeven, geldt een overgangstermijn tot 1 maart 2007. Indien geen Wvo-vergunning is afgegeven, is de overgangstermijn afgelopen op 1 maart 2000.

Aanpassing van het Lozingenbesluit bodembescherming

Door het ministerie van vrom is toegezegd dat het Lozingenbesluit bodembescherming op een aantal punten zal worden aangepast om bepaalde knelpunten op te lossen. Hoe deze wijzigingen er precies uit gaan zien, is op dit moment nog niet te zeggen en voordat een ontwerpwijziging in de staatscourant is gepubliceerd, kan er niet op worden geanticipeerd. De wijziging zullen met name betrekking hebben op de volgende twee aspecten.

1 Helofytenfilters vallen op dit moment niet onder het Lozingenbesluit bodembescherming. In artikel 2, lid 1, onder e, wordt het besluit niet van toepassing verklaard op een lozing in de bodem via een vloeiveld, bezinkveld, biezenveld of rietveld. Helofytenfilters worden hiertoe gerekend. Het is de intentie van het ministerie van vrom om het Lozingenbesluit zodanig aan te passen dat een helofytenfilter, mits deze voldoet aan bepaalde voorwaarden, ook als een acceptabel zuiverings-systeem in het kader van dit besluit kan worden gezien.

Aktief slib systeem met voor- en nabezinker (laboratoriumopstelling)

2 Een beperkte lozing van huishoudelijk afvalwater in de bodem kan volgens het huidige Lozingenbesluit uitsluitend plaatsvinden via een septictank en vervolgens een infiltratievoorziening. De eisen die aan deze voorzieningen worden gesteld, zijn limitatief opgenomen in de Uitvoeringsregeling van het Lozingenbesluit bodembescherming. Het besluit biedt geen mogelijkheden om, zowel op initiatief van de lozer als op initiatief van het bevoegd gezag, een andere, minstens gelijkwaardige voorziening te plaatsen. Ten aanzien van dit punt heeft het ministerie van vrom de intentie het Lozingenbesluit zodanig aan te passen, dat voorzieningen, die voor wat betreft het zuiveringsrendement ten minste gelijkwaardig zijn aan een septictank volgens

de Uitvoeringsregeling, ook geplaatst mogen worden. Deze aanpassing zal niet zover gaan dat een andere voorziening geëist kan worden.

Klasse indeling van IBA's

De toepassing van IBA's is gebonden aan de regelgeving van het Lozingenbesluit bodembescherming, het Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater of de Wvo-vergunningverlening. Om de handhaving van deze regelgeving te vereenvoudigen en landelijk te harmoniseren is een certificeringssysteem voor IBA's geïntroduceerd.

In het CIW-rapport 'Individuele Behandeling van Afvalwater IBA-systemen' (januari 1999) is het beleid uiteengezet ten aanzien

van de toepassing van de diverse IBA-systemen. Hierbij wordt uitgegaan van een indeling in drie klassen met bijbehorende emissie-eisen (tabel 2). Een IBA van een hogere klasse heeft een hoger zuiveringsrendement.

Tabel 2 Emissie-eisen van de verschillende klassen IBA-systemen

	Klasse I		Klasse IIIa		Klasse IIIb	
	steekmonster (mg/l)	verwijderingspercentage in volumeproportioneel monster	steekmonster (mg/l)	volumeproportioneel (mg/l)	steekmonster (mg/l)	volumeproportioneel (mg/l)
BZV ₅	< 250	> 30%	40	20	40	20
CZV	< 750	> 30%	200	100	200	100
Zwevend stof	< 70	> 75%	60	30	60	30
Totaal stikstof			60	30	60	30
Ammonium			4	2	4	2
Totaal fosfaat					6	3

Tabel 3 Aanbevelingen uit het CIW-rapport ten aanzien van de toepassing van de klassen IBA's afhankelijk van de kwetsbaarheid van het gebied.

Lozing	niet kwetsbaar		kwetsbaar		zeer kwetsbaar	
	opp. water	bodem	opp. water	bodem	opp. water	bodem
Beperkt (bestaand)	klasse I	klasse I	klasse II	klasse II	klasse III	klasse III
Beperkt (nieuw)	klasse II	klasse I	klasse III	klasse III	lozings- verbod	lozings- verbod
Omvangrijk	klasse II	klasse II	klasse III	klasse III	lozings- verbod	lozings- verbod

Bij de certificering zullen de IBA-systemen worden ingedeeld in één van deze klassen. Concreet betekent dit dat een IBA wordt gecertificeerd voor een bepaalde klasse. Bij zo'n IBA hoort dus een attest-met-product-certificaat voor een bepaalde klasse.

Voor drie soorten IBA's wordt momenteel gewerkt aan de certificering. Dit betreft septictanks, compactsystemen (bijvoorbeeld biorotoren) en verticaal doorstroomde helofytenfilters. Septictanks zullen uitsluitend in klasse I vallen. Qua zuiveringsrendement komen deze overeen met de septictank conform de Uitvoeringsregeling Lozingenbesluit bodembescherming of de ministeriële regeling Wvo septictank. Overigens zijn de eisen aan een septictank in beide regelingen gelijk aan elkaar.

Het in het crw-rapport geformuleerde beleid geeft aan dat afhankelijk van de kwetsbaarheid van het gebied waar de lozing plaatsvindt een IBA van ten minste een bepaalde klasse moet worden geplaatst (tabel 3). De crw beveelt aan dat in kwetsbaar en zeer kwetsbaar gebied gelijke eisen worden gesteld voor lozingen in de bodem en op het oppervlaktewater.

Ten aanzien van beperkte bodemlozingen leveren deze aanbevelingen enige problemen op. Voor beperkte lozingen van huishoudelijk afvalwater in de bodem schrijft het besluit een septictank plus infiltratievoorziening conform de Uitvoeringsregeling voor, hetgeen overeenkomt met een IBA van klasse I. Zoals hiervoor reeds aangegeven biedt het Lozingenbesluit bodembescherming niet de mogelijkheid tot het stellen van nadere eisen. vrom heeft ook niet de intentie deze mogelijkheid te creëren. vrom heeft wel de intentie om het mogelijk te maken dat een ten minste gelijkwaardige voorziening wordt geplaatst. Ten aanzien van dit punt kunnen de aanbevelingen van de crw uitsluitend worden gerealiseerd met vrijwillige medewerking van de lozer. Het ligt dan voor de hand dat de betrokken overheden (gemeente, waterschap, provincie) een faciliterende rol zullen moeten spelen om deze verdergaande voorzieningen gerealiseerd te krijgen, bijvoorbeeld door middel van een financiële bijdrage.

In de provinciale milieueverordening (pmv) van de diverse provincies zijn bepaalde gebieden expliciet aangewezen vanwege bepaalde natuur- of milieuwaarden of

omdat het grondwaterbeschermingsgebieden zijn. Deze gebieden behoeven bijzondere bescherming. Voor deze gebieden kunnen (en bij de meeste provincies is dat ook daadwerkelijk het geval) in het PMV voorschriften ten aanzien van lozingen in de bodem worden opgenomen. Ten aanzien van de lozingen in de bodem is, op grond van artikel 1.2, lid 2, van de Wm,

in deze gebieden niet het Lozingenbesluit bodembescherming het wettelijk kader maar de PMV. In de PMV kunnen wel voorschriften worden opgenomen die overeenkomen met de CIW-aanbevelingen.

Verticaal doorstroomde helofytenfilter (inzet: detail ontluichtingspijpje van dit filter)

Financiering en beheer

IBA-systemen zijn technische installaties die onderhoud behoeven om goed te blijven functioneren. In eerste instantie moeten IBA's goed blijven functioneren om de milieukwaliteit te beschermen, maar meer formeel is dit ook noodzakelijk om te blijven voldoen aan regelgeving die daarop van toepassing is. De lozingenbesluiten richten zich tot de individuele lozers. De lozer is dus primair verantwoordelijk voor de aanleg en het goed functioneren van de installatie. Voor het bevoegd gezag, gemeente of waterkwaliteitsbeheerder, ligt hier een toezichthoudende taak.

In een aantal gevallen zal het bevoegd gezag een verdergaande voorziening wensen dan wettelijk verplicht is (zie de CIW-aanbevelingen). Aan de lozer kan evenwel geen inspanning worden gevraagd die uitstijgt boven de wettelijke vereisten. Indien de kosten hoger zijn, hebben de betrokken overheden ook financieel verantwoordelijkheid voor dekking van deze kosten naar rato van hun betrokkenheid.

De betrokken overheden hebben hiertoe de volgende mogelijkheden. De gemeente kan mogelijk onder bepaalde voorwaarden rioolrecht heffen op IBA's. De waterkwaliteitsbeheerder kan een bijdrage verlenen uit opbrengsten van de Wvo-heffing. De provincie kan diverse rijksbijdrageregelingen benutten. Bovendien kunnen gemeente en provincie ook algemene middelen inzetten.

Het is niet zeker of, binnen de huidige bepalingen van de Gemeentewet, de te maken kosten voor IBA's kunnen worden verhaald door middel van het rioolrecht. In een bijlage bij de gezamenlijke brief van

Drie kamersysteem septictank van 6 m³

Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), Unie van Waterschappen (UvW) en Interprovinciaal Overleg (IPO) van 14 juli 2000 'nadere aanbevelingen riolering buitengebied' geeft de VNG hierop een toelichting. Enige belangrijke aspecten hierbij zijn:

- in het GRP (Gemeentelijk RioleringsPlan) wordt een afweging gemaakt tussen vaste riolering en het plaatsen van IBA's;
- de IBA dient gemeentebesit te zijn of bij de gemeente in beheer of onderhoud te zijn;
- de IBA's behoren tot de gemeentelijke riolering.

Hierbij is dan wel sprake van een bredere definitie van riolering dan welke wordt gehanteerd in artikel 10.16a Wm. Deze wettelijke vastgelegde rioleringszorgplicht voor gemeenten heeft geen betrekking op IBA's.

Deze bredere definitie van het gemeentelijke rioleringsstelsel, op basis waarvan eventueel 'rioolrechten' kunnen worden geheven, is nog niet getoetst door jurisprudentie.

Alhoewel de verantwoordelijkheid voor een adequaat zuiveringssysteem primair ligt bij de lozer, kan de lozer zich via private overeenkomsten laten faciliteren door overheden of marktpartijen. In het reeds genoemde CIW-rapport worden drie modellen geschetst, waarmee het beheer van IBA's vorm kan worden gegeven.

- 1 In het **private model** is de lozer zelf verantwoordelijk voor aankoop, aanleg, beheer en onderhoud van de IBA. Het bevoegd gezag stelt de eisen aan de IBA binnen het wettelijk kader. Bij lozing op het oppervlaktewater betaalt de lozer een verontreinigingsheffing aan de waterkwaliteitsbeerder.
- 2 In het **publieke model** is aankoop, aanleg, beheer en onderhoud van de IBA in handen van de gemeente of de waterkwaliteitsbeerder. De lozer betaalt voor aansluiting op de IBA en voor beheer- en onderhoudswerkzaamheden. Bij lozing op het oppervlaktewater betaalt de lozer een verontreinigingsheffing aan de waterkwaliteitsbeerder.
- 3 In het **overheidsbedrijfsmodel** wordt de IBA in opdracht van de lozer geplaatst en beheerd door een bedrijf opgericht door één of meerdere betrokken overheden en eventueel private actoren. Binnen de (wettelijke) mogelijkheden stelt het bevoegd gezag eisen aan de IBA. De lozer betaalt voor aankoop en aanleg van de IBA en heeft een onderhoudscontract met het overheidsbedrijf. Bij lozing op het oppervlaktewater betaalt de lozer een verontreinigingsheffing aan de waterkwaliteitsbeerder.

In de genoemde brief van VNG, UVW en IPO is ook aangegeven dat, alhoewel de gemeentelijke zorgplicht formeel niet geldt, er toch een belangrijke taak voor de gemeente is weggelegd. Uit pragmatische overwegingen en gelet op de taken en bevoegdheden (relatie met riolering, Wet bodembescherming en afstemming met overig gemeentelijk beleid) is het sterk gewenst dat de gemeente initiatiefnemer is, tenzij dit uitdrukkelijk anders is overeengekomen (bijvoorbeeld via een IBA-wacht). De gemeente verleent hiermee service aan de lozer. Voor vragen van de lozer, bijvoorbeeld ten aanzien van de vigerende regelgeving en technische mogelijkheden, is de gemeente het eerste aanspreekpunt en kan zonodig doorverwijzen naar andere overheden.

Informatiebronnen

- *Informatie over wet- en regelgeving*
InfoMil
Postbus 30732
2500 GS Den Haag
Telefoon (070) 361 05 75
E-mail mail@infomil.nl
 - *Informatie over beleid*
Ministerie van VROM/DGM, IPC 625
Directie BWL
Postbus 30945
2500 GK Den Haag
Telefoon (070) 339 39 89
 - *Informatie over techniek en praktijk*
Van Hall Instituut Business Center
Postbus 1754
8901 CB Leeuwarden
Telefoon (058) 284 61 74
E-mail ibahelpdesk@pers.vhall.nl
-

Referenties

- Gezamenlijke brief van Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Unie van Waterschappen en Interprovinciaal Overleg van 14 juli 2000: 'Nadere aanbevelingen riolering buitengebied'.
In een aantal gebieden in Nederland bestaat nog geen overeenstemming tussen partijen over het te voeren beleid en de te hanteren uitgangspunten bij de sanering van ongezuiverde lozingen in het buitengebied. Met deze gezamenlijke brief van VNG, UVW en IPO wordt beoogd aanbevelingen te geven die hiervoor een oplossing bieden.
- *Individuele Behandeling van Afvalwater bij verspreide bebouwing, (IBA)*
Fase 4B: IBA-richtlijn
Ministerie van VROM, 1991,
ISBN 90 346 2712 8
Een richtlijn boordevol technische informatie over IBA's gebaseerd op een langjarig praktijkonderzoek in de jaren 1984–1990. Hoewel niet meer van recente datum is deze richtlijn nog steeds een waardevolle informatiebron voor de praktijk.
- *Handleiding Helofytenfilters voor IBA-systemen*
Ministerie van VROM/Kiwa, april 1998
Verkrijgbaar bij VROM, Afdeling Water, Postbus 30945, 2500 GX, Den Haag.
In de IBA-richtlijn uit 1991 was geen informatie opgenomen over helofytenfilters. Deze studie voorziet in deze behoefte en moet derhalve als aanvulling van de VROM richtlijn uit 1991 worden gezien.

- *Leidraad Riolering*

- Module A 1200, Aanpak verspreide afvalwaterlozingen.
- Module A 1250, Ontheffingscriteria rioleringszorgplicht.
- Module B 4000, Individuele systemen van afvalwater: IBA-systemen.

De Leidraad Riolering is een uitgave van Samsom onder inhoudelijke verantwoordelijkheid van de Stichting RIONED en het ministerie van VROM. Deze uitgave bevat gemeenschappelijk gedragen standpunten over vrijwel alle aangelegenheden de riolering betreffende, dus ook de rioleringsproblematiek in het buitengebied.

De drie aangegeven modules zijn met name voor de afvalwaterproblematiek in het buitengebied een richtsnoer om naar te handelen.

Nadere Informatie bij Stichting RIONED, Postbus 133, 6710 BC, Ede

- *Individuele behandeling van afvalwater, IBA systemen*

Commissie Integraal Waterbeheer (CIW), januari 1999.

Het rapport bevat aanbevelingen voor waterbeheerders en gemeenten voor de aanpak van ongerioleerde lozingen van huishoudelijk afvalwater in het buitengebied. De systematiek van de klasse indeling van IBA's naar de zuiveringsprestaties is hier beschreven. Op deze systematiek is de Beoordelingsrichtlijn voor de attestering geheel geënt. Ook zijn in dit rapport modellen voor organisatie, beheer en onderhoud beschreven.

Nadere informatie bij CIW, Postbus 20906, 2500 EX, Den Haag

- *Beoordelingsrichtlijnen ten behoeve van attestering en certificering van IBA's*

- BRL K10002, Attestering van IBA-systemen.
- BRL K10003, Septictanks.
- BRL K10004, IBA-Compactsystemen.
- BRL K10005, Verticaal doorstroomde helofytenfilters.
- BRL K10007, Betonnen behuizingen voor IBA-systemen.
- BRL K19003, Metalen behuizingen voor IBA-systemen.
- BRL K22002, Kunststof behuizingen voor IBA-systemen.

Nadere informatie bij Kiwa, Certificatie en Keuringen, Postbus 70, 2280 AB Rijswijk, telefoon (070) 414 44 00, www.kiwa.nl

Een uitgave van het Informatiecentrum
Milieuvergunningen (InfoMil),
september 2000.

InfoMil

Grote Marktstraat 43
2511 BH Den Haag
Postbus 30732
2500 GS Den Haag
Telefoon (070) 361 0575
Fax (070) 363 3333
E-mail mail@infomil.nl
Website www.infomil.nl

Vormgeving

Conefrey | Kædam BNO, Almere

Fotografie

Willem Jan Kleppe, Assen
Nering Bögel, Weert

Druk

PlantijnCasparie, Den Haag

Ondanks het feit dat bij de samen-
stelling van deze publicatie grote
zorgvuldigheid in acht is genomen,
kunnen er geen rechten aan worden
ontleend.

© InfoMil, Den Haag 2000